

Верховні пересуди

У 2021 році чимало правових позицій Верховного Суду зазнали змін. Деякі з них змінювалися шляхом уточнення попередніх висновків. Проте в більшості «коректив» судді не проявляли однаковості та активно використовували право на висловлення окремої думки. У цілому протягом року судову систему переслідували вже хронічні проблеми недофінансування та кадрового голоду. Проте юристи відзначають демонстрацію судами справжньої незалежності від інших гілок влади

АНАТОЛІЙ ГВОЗДЕЦЬКИЙ

Проблеми, які постали перед судовою системою ще минулого року, плавно перетекли, а то й посилювалися у 2021 році. Відтік досвідчених суддівських кадрів та працівників апаратів судів цього року, напевно, досягнув піку за всю історію роботи судової системи в незалежній Україні. У більшості випадків на це вплинуло вже звичне для судової системи недофінансування з державного бюджету та перспективи подальшого реформування судової влади. На противагу цьому процесу вливання «нової крові» судова система не отримувала ще з грудня 2020 року. Як наслідок, збільшилася кількість районних судів без суддів і судів, у яких немає можливості сформувати «суддівську трійку». Як зазначають керівники судової системи, згодом така ситуація за ефектом доміно вплине й на апеляційні суди, в яких сьогодні теж залишається чимраз менше суддів, і, як наслідок, це відіб'ється на якості правосуддя.

Що стосується оголошеної ще у 2019 році Президентом України Володимиром Зеленським чергової судової реформи, то влітку 2021 року він затвердив лише Стратегію розвитку системи правосуддя та конституційного судочинства на 2021—2023 роки. Проте цього року парламент ухвалював лише точкові зміни до профільного законодавства, спрямовані на вирішення ключових проблем функціонування судової системи. Зокрема, це закони щодо запуску роботи Вищої кваліфікаційної комісії суддів України, оновлення складу членів Вищої ради правосуддя, перезапуску Єдиної судової інформаційно-телекомунікаційної системи (ЄІТС) з можливістю поетапного введення в роботу окремих її підсистем (модулів) тощо.

НЕГАТИВ І ПОЗИТИВ

Проте це не єдині проблемні питання, які супроводжували судову владу цього

року. Так, керуючий партнер ЮФ «Ілляшев та Партнери» Михайло Ілляшев вважає, що 2021 рік не розв'язав головної проблеми українського судочинства — йдеться про низький рівень довіри до судів. Він зазначає: дослідження USAID 2021 року свідчить, що рівень довіри українців до судової влади продовжує знижуватися — повністю чи переважно довіряють вітчизняним судам лише 10 % професійних юристів і громадян, які беруть участь у судових процесах. Пан Ілляшев зауважує, що це стосується не тільки пересічних громадян. Низький рівень довіри притаманний і представникам великого бізнесу, професійним юристам.

«Усі згодні з тим, що цю проблему слід вирішувати. Але, на жаль, ті кроки, що робляться, ще більше знижують рівень цієї довіри. Постійний галас у пресі щодо «поганих» судів, нав'язування думки, що українці самостійно не здатні навести лад у власному домі, тільки погіршують ситуа-

цію. Замість проведення PR-акцій та запрошення «варягів» для розв'язання цієї проблеми, передусім самим українцям цим потрібно займатися. Та й юридичний ринок не мав би стояти осторонь», — підкреслює очільник ЮФ «Ілляшев та Партнери».

На його думку, варто розглянути реальний запуск третейських судів, у яких би вирішувалися спори українського бізнесу, що нині розглядають державні суди. І для цього провідним українським юридичним фірмам варто об'єднати зусилля. Третейський суд може стати альтернативою державним судам і розглядати спори між великими українськими компаніями чи навіть громадянами.

Проте, на переконання Михайла Ілляшева, без державних судів Україна не зможе існувати. І в державі немає іншого вибору, крім підвищення якості та швидкості надання послуг із вирішення спорів. «Вирішення спору — це саме

державна послуга, яка надається платникам податків. Для її покращення необхідне подальше звуження спеціалізації суддів, яке доцільно проводити в рамках наявної структури судів — значення має не загальна спеціалізація суду, а кваліфікація конкретного судді та довіра до нього», — впевнений пан Ілляшев.

Говорячи про знакові в позитивному сенсі тенденції року, що минає, пан Ілляшев зауважив, що суди демонструють справжню незалежність від інших гілок влади, почали жорсткіше ставитися до порушення процедур навіть центральними органами влади під час прийняття рішень. «Якщо виграти справу в органу центральної влади в деяких сусідніх країнах видається фантастикою, то в Україні це буденність. Тільки за участю Ілляшев та Партнери» десятки таких справ були виграні для наших довірительів протягом 2021 року. А враховуючи, що до нас часто потрапляють найбільш резонансні справи, які ми все одно виграємо, то впевнений, що в цілому по країні ситуація із захистом прав від порушень із боку органів державної влади не така вже й погана.

Я не маю ілюзій, що найближчим часом система стане ідеальною, проте в мене є сподівання, що ситуація почне повільно змінюватися на краще», — підкреслює Михайло Ілляшев.

СУДОВА ПРАКТИКА — ПОЛЕ ЗМІН

У 2021 році Верховний Суд (ВС) в особі всіх насаційних судів у його складі докладав максимум зусиль для скорочення залишків нерозглянутих справ, провадження в яких було відкрито ще у 2016—2017 роках і які він «успадкував» від Верховного Суду України та вищих спеціалізованих судів під час судової реформи. Водночас у багатьох категоріях спорів ВС формував нові правові позиції шляхом відступу від попередніх висновків. Порівняно з минулими роками в питанні формування єдності судової практики, крім Великої Палати Верховного Суду (ВП ВС), активно брали участь об'єднані палати касаційних судів. Лідерство актуальності продовжили утримувати спори у сфері кредитування та похідних зобов'язань, корпоративні та податкові спори. Також багато змін зазнала судова практика з питань банкрутства.

Серед найбільш резонансних і знакових для судової практики можна виокремити рішення у справах «Укркоопспілки», «землі Ашану», «Тедіс» тощо.

Саме з останньої і почав формуватися перелік «резонансних справ» у 2021 році, зазначає Олена Перцова, партнерка АЕQUO. Зокрема, в цій справі Антимонопольний комітет України (АМКУ) звинуватив тютюнові компанії в антиконкурентних узгоджених діях, які, на думку комітету, полягали у співпраці з єдиним дистрибутором. «Цікаво, що під час розслідування справи АМКУ опирався на своє ж рішення в попередньому розслідуванні, відповідачем у якому був той самий дистрибутор», — зауважила Олена Перцова.

Так, у своїй постанові від 2 лютого 2021 року у справі № 910/17891/19 ВС вказав, що АМКУ не мав права покладати в основу свого рішення результати іншого розслідування, проведеного самим же Комітетом. «Іншими словами, не є допустимим покладення в основу

рішення АМКУ викладених в інших справах висновків, які ґрунтуються на певних доказах, без наведення та дослідження цих доказів безпосередньо у справах, що розглядаються», — підкреслила партнерка АЕQUO.

Водночас на результати розгляду менш резонансної справи щодо «земель Ашану» юридична спільнота очікувала майже рік. А саме на висновок ВС щодо можливості Національного агентства України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів (АРМА), реалізувати без згоди власника майно, на яке накладено арешт у кримінальному провадженні.

У постанові від 5 жовтня 2021 року у справі № 910/18647/19 ВП ВС фактично вказала, що АРМА не може продавати на власний розсуд земельні ділянки, оскільки вони не є майном, яке сується. ВС наголосив, що підставою для передання АРМА активів, визначених частиною 4 статті 21 Закону України «Про Національне агентство України з питань виявлення, розшуку та управління активами, одержаними від корупційних та інших злочинів», для їх реалізації за відсутності згоди власника є ухвала слідчого судді або суду, в якій ідеться про передання цих активів АРМА саме для їх реалізації.

У справі «Укркоопспілки» ВП ВС серед іншого зробила висновок щодо застосування солідарної відповідальності керівників банку, дії яких призвели до неможливості розрахуватися з його кредиторами, водночас не визначаючи ступінь вини кожного з керівників. У постанові від 25 травня 2021 року у справі № 910/11027/18 ВС виснував, що у випадку заподіяння шкоди банку, внаслідок якої настала його неплатоспроможність, діями посадових осіб банку, що несуть солідарну відповідальність перед ним як члени органу (органів) управління, повний склад правопорушення можна встановити лише шляхом системного аналізу всієї сукупності дій чи бездіяльності посадових осіб, зокрема дослідження проведених банківських операцій та їх впливу на фінансове становище банку в цілому. Операції банку та їх наслідки для його платоспроможності не можна розглядати окремо.

У контексті розвитку судової практики щодо відшкодування збитків, завданих юридичній особі її менеджментом, Олена Перцова також назвала справу ВС № 904/982/19. У постанові від 24 лютого 2021 року КГС ВС встановив факт спричинення збитків директором підприємству, але вперше в судовій практиці зменшив розмір відшкодування до 10 % від заявленої суми. Підставою для цього стала кваліфікація вини директора — суд визнав, що вина в цій справі мала кваліфікуватися як необережність.

СФЕРА НЕРУХОМОСТІ

Щодо сфери нерухомості директор юридичного департаменту, керівник проєктів ГК MERX Мирослав Гнидка відзначив два ключових рішення, які змінюють підходи правозастосування. Перше стосується підсудності спорів, а саме — того, що спори щодо нерухомого майна розглядаються за місцем розташування цього майна. Так, у постанові від 16 лютого 2021 року у справі № 911/2390/18 ВП ВС

визначила, що словосполучення «з приводу нерухомого майна» в частині 3 статті 30 Господарського процесуального кодексу (ГПК) України необхідно розуміти таким чином, що правила виключної підсудності поширюються на будь-які спори, які стосуються прав та обов'язків, що пов'язані з нерухомим майном. У таких спорах нерухомість не обов'язково є безпосереднім об'єктом спірних правовідносин.

«Позиція ВП ВС ґрунтується, зокрема, на висновку про те, що, враховуючи аналіз змін законодавчого регулювання та лексичне тлумачення поняття, виключна підсудність справ застосовується до відповідних правовідносин загалом, а не щодо їх окремих складових частин», — підкреслює Мирослав Гнидка.

Тому на спори, предметом яких є стягнення заборгованості, що виникла внаслідок невиконання зобов'язань за договором, який укладено щодо користування нерухомим майном, поширюються норми частини 3 статті 30 ГПК України.

Другим знаковим рішенням є постановова ВП ВС від 31 серпня 2021 року у справі № 903/1030/19. Позиція суду зводиться до того, що помилковим є ототожнення правового інституту пролонгації договору оренди нерухомого майна (продовження договору на той самий строк і на тих самих умовах), який реалізується внаслідок мовчазної згоди його сторін, та правового інституту продовження договору оренди на новий строк унаслідок переважного права добросовісного орендаря, реалізація якого в разі незгоди орендодавця може бути предметом спору в господарському суді.

ВП ВС сформулила єдиний підхід щодо застосування частини 6 статті 33 Закону України «Про оренду землі» в редакції, чинній до внесення змін Законом України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо протидії рейдерству» № 340-IX від 5 грудня 2019 року, відповідно до якого для поновлення договору оренди землі необхідна наявність таких юридичних фактів:

- орендар належно виконує свої обов'язки за договором оренди;
- до закінчення строку дії договору він повідомив орендодавця в установлені строки про свій намір скористатися переважним правом на укладення договору на новий строк;
- до листа-повідомлення орендар додає проєкт додаткової угоди;
- він продовжує користуватися виділеною земельною ділянкою;
- орендодавець письмово не повідомив орендаря про відмову в поновленні договору оренди.

Водночас ВП ВС дійшла висновку, що законодавець ототожнив поняття «переважне право на укладення договору оренди землі на новий строк» і «поновлення договору оренди землі», використовуючи конструкцію «поновлення договору оренди землі» як для підстави такого поновлення, передбаченої частинами 1–5, так і для підстави, передбаченої частиною 6 цієї статті, що свідчить про їх логічну послідовність.

Також не можна оминути увагою постанову ВП ВС від 16 лютого 2021 року у справі № 921/530/18, в якій вона відступила від висновку ВС, зробленого у справі № 6-325ц/16 про автоматичну зміну розміру орендної плати внаслідок зміни нормативної грошової оцінки землі. Натомість ВП ВС вирішила, що якщо права та обов'яз-

ки сторін змінюються внаслідок внесення змін до договору судовим рішенням, то відповідні зобов'язання змінюються з моменту набрання таким рішенням законної сили. Таким чином, змінений розмір орендної плати слід застосовувати після набрання чинності судовим рішенням.

Щодо набуття права власності на землю та пріоритетності застосування законодавства ВП ВС висловилися в постанові від 22 червня 2021 року у справі № 334/3161/17. Зокрема, ВС вказав на пріоритетність норм ЦК над спеціальним законом із новими вимогами, який прийняв пізніше, — у такій ситуації не застосовується колізійний принцип *lex posterior derogat priori* (лат. «пізніший закон скасовує попередній»). У зв'язку з цим ВП ВС відступила від висновку про те, що власність на землю за договором набувається лише після державної реєстрації права. Суд вказав, що особа, яка до 1 січня 2013 року придбала за договором купівлі-продажу нерухоме майно, державну реєстрацію якого було належним чином здійснено, стала власником такого нерухомого майна з моменту державної реєстрації відповідного договору купівлі-продажу незалежно від того, чи здійснила ця особа згодом державну реєстрацію свого права власності.

ЗОБОВ'ЯЗАЛЬНІ ПРАВОВІДНОСИНИ

Як зазначає радник EVERLEGAL Олександр Пашинін, характерною рисою судової практики останніх років стала тенденція ВС формувати свої правові позиції безпосередньо з огляду на принципи цивільного законодавства, особливо увагу серед яких приділено засади добросовісності.

Яскравим прикладом цього стала серед іншого знакова для іпотечних спорів постановова ВП ВС від 15 червня 2021 року у справі № 922/2416/17, яка викликала широку дискусію в юридичних колах. У цій постанові ВС, зокрема, відступив шляхом конкретизації від раніше викладеного в постанові від 19 червня 2019 року у справі № 643/17966/14-ц правового висновку щодо наслідків скасування судового рішення про виключення з Державного реєстру речових прав на нерухоме майно (Реєстр речових прав) запису про право іпотеки.

Водночас ВП ВС наголосила, що у випадку відчуження предмета іпотеки третій особі в період відсутності в Реєстрі речових прав відомості про право іпотеки щодо нього застосування положень статті 25 Закону України «Про іпотеку» відносно покупця нерухомого майна має відбуватися з урахуванням принципу добросовісності.

Так, у разі відсутності в Реєстрі речових прав запису про право іпотеки на момент укладення договору купівлі-продажу нерухомого майна (незалежно від причин відсутності таких даних) покупцеві, який добросовісно покладався на відповідні відомості, гарантується набуття вільного від незареєстрованих обтяжень та прав інших осіб права на це майно. З огляду на викладене ВП ВС дійшла висновку, що за наявності наведених обставин, право іпотеки припиняється, відомості про іпотеку не підлягають відновленню в реєстрі, а позов іпотекодержателя про звернення стягнення на предмет іпотеки не підлягає задоволенню.

ЛІДЕРИ РИНКУ,
МІЖНАРОДНИЙ АРБИТРАЖ

ПРОВІДНІ ЮРИДИЧНІ ФІРМИ

1	SAYENKO KHARENKO
2	INTEGRITES
3	ASTERS
4	ETERNA LAW
5	AEQUO

ПРОВІДНІ ЮРИСТИ

1	ОЛЕНА ПЕРЕПЕЛИНСЬКА (INTEGRITES)
2	МАРКІЯН КЛЮЧКОВСЬКИЙ (ASTERS)
3	ОЛЕКСАНДР ДРУГ (SAYENKO KHARENKO)
4	ЮЛІЯ ЧЕРНИХ (ARBITRADE)
5	ЄВГЕН БЛІНОВ (ETERNA LAW)

ІНШІ ВІДОМІ
ЮРИДИЧНІ ФІРМИ*

ARBITRADE
AGA PARTNERS
AVELLUM
ІЛЛЯШЕВ ТА ПАРТНЕРИ
KINSELLAR
LEXWELL & PARTNERS
ЮРИДИЧНА ГРУПА LCF

ІНШІ ВІДОМІ ЮРИСТИ*

ЮЛІЯ АТАМАНОВА (ЮРИДИЧНА ГРУПА LCF)
ОЛЕГ БЕКЕТОВ (ETERNA LAW)
ПАВЛО БЕЛОУСОВ (AEQUO)
АНДРІЙ БУЧКОВ (ІЛЛЯШЕВ ТА ПАРТНЕРИ)
СЕРГІЙ ГРИШКО (REDCLIFFE PARTNERS)
ІВАН КАСИНЮК (AGA PARTNERS)
АНДРІЙ КОЛУПАЄВ (LEXWELL & PARTNERS)
КОСТЯНТИН ЛІКАРЧУК (AVELLUM)
РОМАН МАРЧЕНКО (ІЛЛЯШЕВ ТА ПАРТНЕРИ)
ДМИТРО МАРЧУКОВ (INTEGRITES)
ОЛЕКСАНДР МАРТИНЕНКО (KINSELLAR)
ОЛЕКСІЙ МАСЛОВ (AVELLUM)
ІРИНА МОРОЗ (AGA PARTNERS)
МИКИТА НОТА (AVELLUM)
МИРОСЛАВА САВЧУК (AEQUO)
АМІНАТ СУЛЕЙМАНОВА (AGA PARTNERS)
СЕРГІЙ УВАРОВ (INTEGRITES)
ХРИСТИНА ХРІПКОВА (INTEGRITES)
ДМИТРО ШЕМЕЛІН (ASTERS)
ВОЛОДИМИР ЯРЕМКО (SAYENKO KHARENKO)

* — В АЛФАБІТНОМУ ПОРЯДКУ
ДЖЕРЕЛО: UKRAINIAN LAW FIRMS 2021. A HANDBOOK FOR FOREIGN CLIENTS

На думку Олександра Пашиніна, ця позиція має неабиякий вплив на іпотечні правовідносини, адже з появою такою висновку у випадку, якщо на момент відчуження предмета іпотеки на користь третьої особи в Реєстрі речових прав з будь-яких причин буде відсутня інформація про право іпотеки на майно, іпотекотримачка повністю позбавляється своїх прав, якщо не доведе добросовісності дії покупця. Таким чином, відтепер положення статті 23 Закону України «Про іпотеку» не є безумовною та автоматичною підставою переходу статусу іпотекотримачки до нового власника іпотечного майна, що ускладнює захист прав іпотекотримачки.

«Недарма цей правовий висновок викликав значний резонанс в юридичній спільноті, адже така позиція значною мірою впливає з інтересів третьої особи — покупця та, на жаль, і разі неправного вилучення з Реєстру речових прав даних про іпотеку може створити для добросовісного іпотекотримачки колосальні ризики щодо його прав на майно», — зауважує Олександр Пашинін.

Знаковим для цієї категорії спорів також є висновок об'єднаної палати КГС ВС, викладений у постанові від 21 травня 2021 року у справі № 910/3425/20. Зокрема, об'єднана палата висувала, що відсутність згоди заставодержателя на вчинення правочину з відчуження заставленого майна є достатньою підставою для задоволення позову заставодержателя про визнання цього правочину недійсним. Таким чином, вона відступила від висновку, викладеного в постанові КГС ВС від 5 лютого 2019 року у справі № 910/9131/16, відповідно до якого відсутність згоди заставодержателя на продаж заставленого майна не є достатньою підставою для визнання договору недійсним, оскільки застава зберігає

свою силу для нового власника. Згідно з новим висновком заставодержатель може вимагати визнання недійсним договору, стороною якого він не є, оскільки закон прямо покладе на заставодавця обов'язок отримати згоду заставодержателя на відчуження обтяженого майна. Крім того, цей обов'язок презюмується і йому кореспондує право заставодержателя на захист шляхом визнання правочину недійсним у разі відчуження майна без його згоди.

Варті уваги також висновки Верховного Суду щодо інституту поруки. Зокрема, у 2021 році ВС зробив чергову спробу подолати «розмноження» судових справ, пов'язаних з одними й тими самими зобов'язальними правовідносинами. На це явище може кардинально вплинути правовий висновок ВП ВС, викладений у постанові від 26 січня 2021 року у справі № 522/1528/15-ц. ВС вказав, що ухвалення судом рішення в справі про стягнення з поручителя кредитної заборгованості унеможливує задоволення в іншій судовій справі позову про визнання поруки припиненою, якщо такий позов стосується тих самих правовідносин і прав вимоги, які вже були предметом дослідження у справі про стягнення з поручителя кредитної заборгованості.

Як наслідок, ВП ВС відступила від свого ж висновку, зробленого у справі № 202/4494/16ц, відповідно до якого наявність рішення про стягнення кредитної заборгованості саме собою свідчить про закінчення строку дії договору; на правовідносини, які виникають після ухвалення рішення про стягнення заборгованості, порука не поширюється, якщо інше не встановлено договором поруки.

У постанові від 19 лютого 2021 року у справі № 904/2979/20 об'єднана палата КГС ВС уточнила правовий висновок 2019 року щодо недійсності поруки з підстав фiktивності (справа № 904/4567/18).

Так, ВС зазначив, що несуттєве, часткове виконання (порівняно з розміром основного зобов'язання) поручителем своїх обов'язків за договором поруки не завжди свідчить про те, що оспорюваний правочин не є фiktивним. Фiktивність потрібно оцінювати в сукупності з іншими встановленими судами обставинами, на які посилається заінтересована особа.

Що стосується майнових поручителів, то в цьому контексті слід зважати на правову позицію КГС ВС, викладену у справі № 926/2987-6/20. У постанові від 17 червня 2021 року КГС ВС вказав, що майнового поручителя може бути визнано боржником у справі про його неплатоспроможність.

Також Касаційний цивільний суд у складі ВС скоригував підхід Верховного Суду, що відступлення права вимоги за кредитним договором може відбуватися лише на користь установ, наділених правом надавати фінансові послуги. Зокрема, в постанові від 16 грудня 2020 року в справі № 640/14873/19 зазначений суд дійшов висновку, що й фізичні особи можуть викупити в банків заборгованість за кредитними зобов'язаннями їх клієнтів. Але за певних умов: якщо банк перебуває на стадії ліквідації, а право вимоги реалізується на електронних торгах.

МОРАЛЬНА ШКОДА

Цінавіх змін у 2021 році зазнала й судова практика щодо стягнення моральної шкоди в кредитних правовідносинах, зазначає керівник судового відділу Мопеуево Ірина Стародуб. Цього року суди досить багато вирішували спорів щодо стягнення моральної шкоди через завдання фінансовою установою збитків споживачу, а практика їх вирішення досить різна. Наприклад, у постанові ВС від 24 червня 2016 року у

Проблемне вирішення

Упродовж 2021 року Велика Палата ВС зосередила увагу на розв'язанні виключних правових проблем і питань відступу від висновків щодо застосування норм права, які раніше сформулювали ВС, касаційні суди у складі ВС та власне Велика Палата.

Є сенс звернути увагу на низку висновків ВП ВС, спрямованих на розвиток змісту норм ЦК України (про їх пріоритет щодо інших норм цивільного законодавства ВП ВС висувала у справі № 334/3161/17). Так, наприклад, у справі № 522/9893/17 ВП ВС вказала на юридичну необґрунтованість визнання заповіту нічним у разі його посвідчення нотаріусом за межами нотаріального округу та відступила від висновку ВС, сформульованого у справі № 6-2цс13.

Крім того, відступила від висновку ВС, викладеного у справі № 6-79цс14, щодо відсутності у сторін договору позики права на встановлення плати за користування нею у твердій грошовій сумі безвідносно до суми боргу. ВП ВС у справі № 149/1499/18 висувала, що будь-

яку визначену сторонами тверду суму оплати за користування позиною завжди можна математичним способом перетворити у проценти у відношенні до суми боргу.

У 2021 році ВП ВС продовжила розвиток змісту принципу єдності юридичної долі земельної ділянки та розташованої на ній будівлі чи споруди. У справі № 200/606/18 наголосила: якщо право власності і на ділянку, і на споруджений на ній об'єкт нерухомості належать одній особі, то відчуження, у тому числі в процедурі виконавчого провадження, будівлі чи споруди окремо від земельної ділянки, як і останньої окремо від того, що на ній спорудили, суперечить закону.

Для розвитку земельних правовідносин матиме значення і висновок ВП ВС у справі № 925/929/19 про те, що немає потреби виготовляти проект землеустрою щодо відведення земельної ділянки для того, аби змінити вид її використання на межі тієї ж категорії за цільовим призначенням. Таким чином, ВП ВС відступила від висновку ВС, викладеного у справі № 21-417а12.

За правилами адміністративного судочинства ВП ВС вирішила, зокрема, питання про те, чи є оскарження наказу про призначення перевірки ефективним способом захисту прав платника податків. У справі № 816/228/17 відступила

ДМИТРО ГУДИМА,
суддя Великої Палати
Верхового Суду

від висновку ВС, сформульованого у справі № 21-425а14, і наголосила, що у разі, якщо контролюючий орган допустили до проведення перевірки на підставі наказу про її проведення, то цей наказ був реалізований застосуванням. Тому його оскарження не відновить порушене право. Неправомірність дій контролюючого органу при призначенні і проведенні перевірки не може бути предметом окремого позову, але може бути підставою позову про визнання протиправними рішень, прийнятих за наслідками такої перевірки.

справі № 303/2147/14, від 20 березня 2019 року у справі № 761/26293/16 стверджувалося, що стягнення моральної шкоди можливе лише у випадках, прямо передбачених законом, а також за наявності відповідних умов у договорі. Суд відмовляв у стягненні моральної шкоди за неналежне надання банківських послуг.

«Однак у 2021 році ВС відступив від позиції, викладеної в постанові від 1 вересня 2020 року у справі № 216/3521/16, та дійшов висновку, що порушення банком зобов'язань стосовно повернення вкладу тотонне не доплику продукції. Суд стягнув на користь споживача моральну шкоду», — зазначає Ірина Стародуб. Водночас є і протилежні судові підходи. Наприклад, у справі № 520/2488/19 Одеський апеляційний суд вказав на те, що сторона не довела факту того, що на її користь має бути стягнуто моральну шкоду.

Також Ірина Стародуб звертає увагу на постанову ВС від 10 вересня 2021 року у справі № 404/3436/19, в якій зроблено висновок, що такі дії банку, як звернення з позовом до суду про стягнення заборгованості, пред'явлення виконавчого листа до виконання, нагадування про існування боргу, не є передбаченими законом підставами для розірвання договору, а також для відшкодування моральної шкоди.

«Отже, тренди стягнення моральної шкоди різні та неоднозначні. Думаю, практика неоднозначного вирішення таких спорів існуватиме ще певний період часу», — вважає пані Стародуб.

КОРПОРАТИВНИЙ СКЛАДНИК

З огляду на відносно нещодавню набуття чинності Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» досить багато висновків сформулював ВС на виконання його норм. Зокрема, у справах щодо переважного права на придбання корпоративних прав. Так, у постанові від 15 липня 2021 року у справі № 909/863/19 КГС ВС вказав, що вимога про відновлення порушеного права шляхом визнання переважного права на придбання корпоративних прав є неналежним та неефективним способом захисту.

У цій постанові ВС висунув, що в разі якщо позовні вимоги обґрунтовано посилені на порушення переважного права на придбання частки у праві спільної часткової власності, належним способом захисту порушених прав позивача, який фактично прагне придбати таку відчужену частку іншого учасника, є позов про переведення на нього прав та обов'язків покупця частки (частини частки). Такий спосіб захисту передбачено частиною 4 статті 362 ЦК України та частиною 5 статті 20 Закону України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю».

Відповідно до практики КГС ВС порушення порядку повідомлення учасників про намір продати частку не завжди означає порушення їх переважного права на її придбання. Такий висновок ВС зробив у постанові від 31 березня 2021 року у справі № 923/875/19. Зокрема, суд звернув увагу, що якщо суди за допомогою належних і допустимих доказів встановили, що учасник сам відмовився від реалізації свого переважного права, зокрема шляхом голосування на зборах

за включення нового учасника до складу товариства і внесення відповідних змін до статуту, то така відмова свідчить про обізнаність учасника з наміром продати частку і відсутність намірів її придбати. Відповідно, переважне право учасника на придбання частки не порушено.

У постанові від 4 серпня 2021 року у справі № 921/383/20 КГС ВС зробив висновок, що відмова учасника товариства отримувати повідомлення від іншого учасника про намір продати частку унеможливає вимогу про переведення на нього права покупця цієї частки.

Також знаковою для цієї категорії справ є постанову КГС ВС від 17 березня 2021 року у справі № 922/634/19, в якій суд сформував висновок, що юридична особа, яка придбала частку в ТОВ, має проявити достатню обачність, щоб перевірити інформацію стосовно наявності корпоративного спору щодо частки у відповідному товаристві. Таким чином, ВС визнав правомірною вимогу про витребування частки.

Окрім того, заслуговує на увагу відступ ВП ВС від викладеного в низці постанов ВС та ВСУ висновку, згідно з яким частка у статутному капіталі приватного підприємства, придбана за спільні кошти подружжя, не є об'єктом права спільної сумісної власності подружжя та може бути відчужена одним із них без згоди іншого. Зокрема, в постанові від 29 червня 2021 року у справі № 916/2813/18 ВП ВС вирішила, що чоловік і дружина розпоряджаються часткою в статутному капіталі за взаємною згодою, наявність якої презюмується під час укладення договорів одним із подружжя.

Також ВП ВС вважає, що справа в спорі про визнання недійсним укладеного одним із подружжя без згоди іншого з подружжя договору щодо розпорядження часткою в статутному капіталі юридичної особи має розглядатися господарським судом.

ПРОЦЕСУАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА

Окремо партнерка AEQUO Олена Перцова звертає увагу на питання процесуальної дисципліни учасників судового процесу. Попри те, що процесуальне законодавство із 2018 року вимагає подання всіх документів у передбачені кодексами та встановлені судом строки, випадки ігнорування цих строків зустрічаються із дратівливою регулярністю. На її переконання, досить жорстко з цього приводу висловила ВП ВС у постанові від 31 серпня 2021 року у справі № 903/1030/19. Суд вказав, що пропуск навіть одного дня є підставою для залишення відзиву на касаційну скаргу без розгляду. «Хочеться сподіватися, що така жорстка позиція буде надалі застосовуватися не лише Верховним Судом, а й судами першої та апеляційної інстанцій», — пленає надію Олена Перцова.

Також у зв'язку із запуском у 2021 році роботи окремих модулів ЄСІТС учасникам судових процесів слід зважати на позицію ВП ВС, викладену в постанові Великої Палати від 3 червня 2021 року у справі № 9901/82/21, що єдина альтернатива паперовим процесуальним документам — це подання електронних документів, скріплених власним електронним підписом учасника справи, виключно через електронний набінет.

ЛІДЕРИ РИНКУ. СУДОВА ПРАКТИКА

ПРОВІДНІ ЮРИДИЧНІ ФІРМИ

1	ІЛЛЯШЕВ ТА ПАРТНЕРИ
2	EQUITY
3	ASTERS
4	ЮРИДИЧНА ГРУПА LCF
5	SAYENKO KHARENKO
6	AEQUO
7	INTEGRITES
8	АЛЕКСЕЄВ, БОЯРЧУКОВ ТА ПАРТНЕРИ
9	EVERLEGAL
10	MORIS

ПРОВІДНІ ЮРИСТИ

1	МИХАЙЛО ІЛЛЯШЕВ (ІЛЛЯШЕВ ТА ПАРТНЕРИ)
2	ОЛЕГ МАЛІНЕВСЬКИЙ (EQUITY)
3	АННА ОГРЕНЧУК (ЮРИДИЧНА ГРУПА LCF)
4	РОМАН МАРЧЕНКО (ІЛЛЯШЕВ ТА ПАРТНЕРИ)
5	АНДРІЙ ПОЖИДАЄВ (ASTERS)
6	АРТЕМ СТОЯНОВ (ЮРИДИЧНА ГРУПА LCF)
7	ЮРІЙ ПЕТРЕНКО (ADER HABER)
8	АНДРІЙ ПОРАЙКО (EVERLEGAL)
9	АНДРІЙ САВЧУК (MORIS)
10	ОЛЕКСІЙ КОЛТОК (SAYENKO KHARENKO)

ІНШІ ВІДОМІ ЮРИДИЧНІ ФІРМИ*

ADER HABER
АНТИКА
ARIO
AVELLUM
AVER LEX
BAKER MCKENZIE
ETERNA LAW
GOLAW
ГРАМАЦЬКИЙ І ПАРТНЕРИ
HILLMONT PARTNERS
KINSTELLAR
L.I.GROUP
LEXWELL & PARTNERS
PAVLENKO LEGAL GROUP
VB PARTNERS

ІНШІ ВІДОМІ ЮРИСТИ*

ОЛЕГ БЕКЕТОВ (ETERNA LAW)
ПАВЛО БЕЛОУСОВ (AEQUO)
МАКСИМ БОЯРЧУКОВ (АЛЕКСЕЄВ, БОЯРЧУКОВ ТА ПАРТНЕРИ)
СЕРГІЙ БОЯРЧУКОВ (АЛЕКСЕЄВ, БОЯРЧУКОВ ТА ПАРТНЕРИ)
ГЛІБ БЯЛИЙ (ASTERS)
ВОЛОДИМИР ВАЩЕНКО (VB PARTNERS)
ЛЮДМИЛА ВОЛКОВА (AVELLUM)
ОЛЬГА ВОРОЖБИТ (KINSTELLAR)
ВАЛЕРІЯ ГУДІЙ (ІЛЛЯШЕВ ТА ПАРТНЕРИ)
АНДРІЙ ГУК (ANTE)
АНДРІЙ ГВОЗДЕЦЬКИЙ (ADER HABER)
ВАЛЕНТИН ГВОЗДІЙ (GOLAW)
ВОЛОДИМИР ЄНІЧ (AVER LEX)
ІРИНА КОБЕЦЬ (ЮРИДИЧНА ГРУПА LCF)
МИКОЛА КОВАЛЬЧУК (L.I.GROUP)
ІГОР КРАВЦОВ (ЮРИДИЧНА ГРУПА LCF)
АНДРІЙ КУЗНЕЦОВ (АНТИКА)
ЄВГЕН ЛЕВИЦЬКИЙ (AEQUO)
КАТЕРИНА МАНОЙЛЕНКО (GOLAW)
ДМИТРО МАРЧУКОВ (INTEGRITES)
АРТУР МЕГЕРЯ (L.I.GROUP)
ВАДИМ МЕДВЕДЕВ (AVELLUM)
ОЛЕКСАНДР ОНЩЕНКО (INTEGRITES)
ГРИГОРІЙ ПАВЛЕНКО (PAVLENKO LEGAL GROUP)
ОЛЕНА ПЕРЦОВА (AEQUO)
ОЛЬГА ПРОСЯНЮК (AVER LEX)
ОЛЕКСАНДР РУЖИЦЬКИЙ (EVERLEGAL)
ІГОР СЮСЕЛЬ (BAKER MCKENZIE)
ОЛЕНА СУКМАНОВА (SAYENKO KHARENKO)
АНДРІЙ СИВАК (ШКРЕБЕЦЬ І ПАРТНЕРИ)
АНДРІЙ ТРЕМБІЧ (ГРАМАЦЬКИЙ І ПАРТНЕРИ)
ОЛЕГ ТРОХИМЧУК (ІЛЛЯШЕВ ТА ПАРТНЕРИ)
ОЛЕКСІЙ ХАРИТОНОВ (ILF)
ЮЛІАН ХОРУНЖИЙ (ARIO)
ОЛЕКСАНДР ШКЕЛЕБЕЙ (ESQUIRES)

* — В АЛФАВІТНОМУ ПОРЯДКУ.
ДЖЕРЕЛО: UKRAINIAN LAW FIRMS 2021. A HANDBOOK FOR FOREIGN CLIENTS